
COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

10 jaar Infranatuur

Zijn we op de goede weg?

10 november 2026

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Welkom

Dagvoorzitter – Eveline Buter

Directeur Nationaal Park Hollandse Duinen

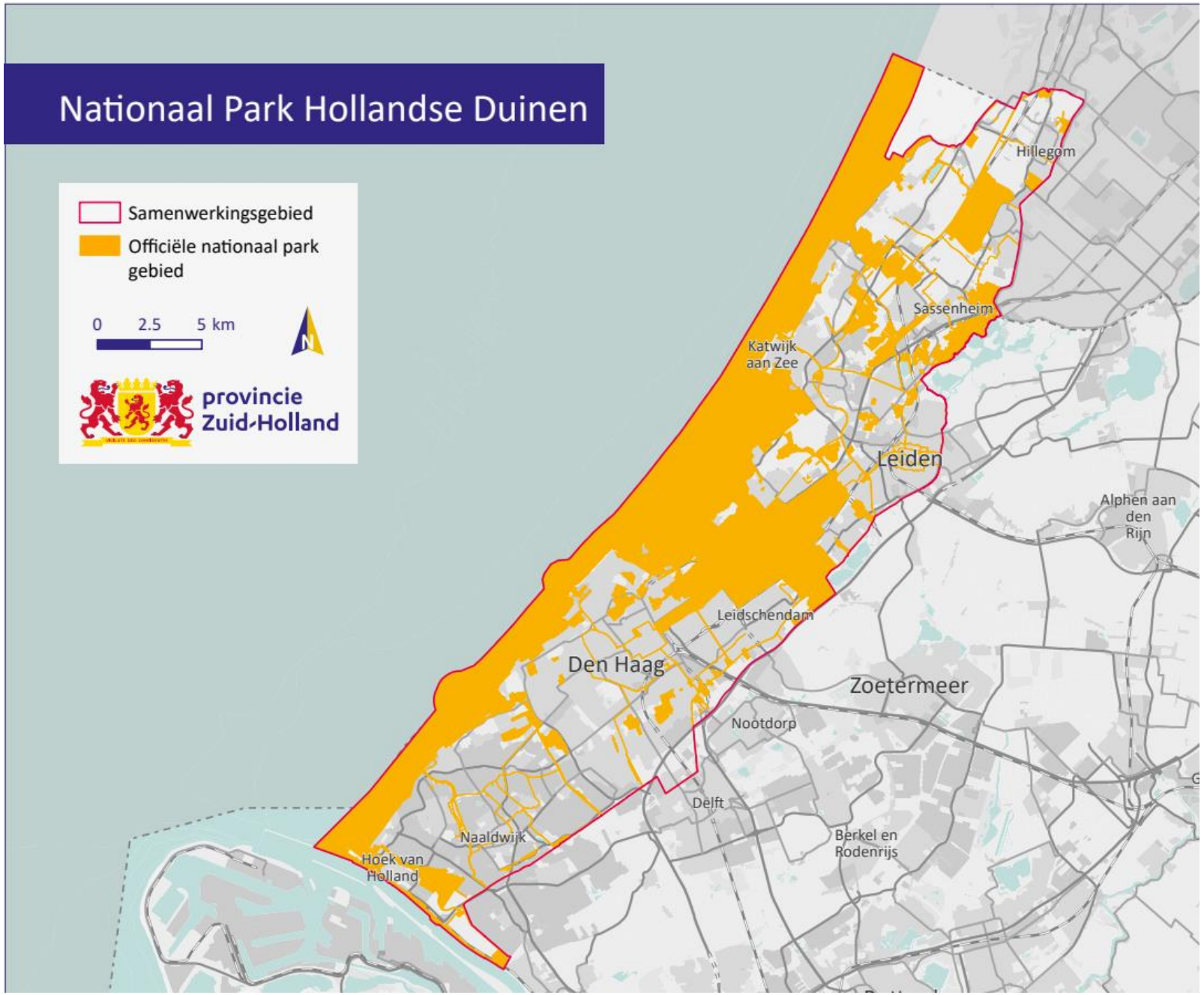

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Nationaal Park Hollandse Duinen

180 km² oppervlakte

1 miljoen inwoners

14 gemeenten

2 waterschappen

2 drinkwater bedrijven

78 landgoederen

6 natuur-beheerders

60 km² Natura 2000 gebied

7.000+ soorten

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

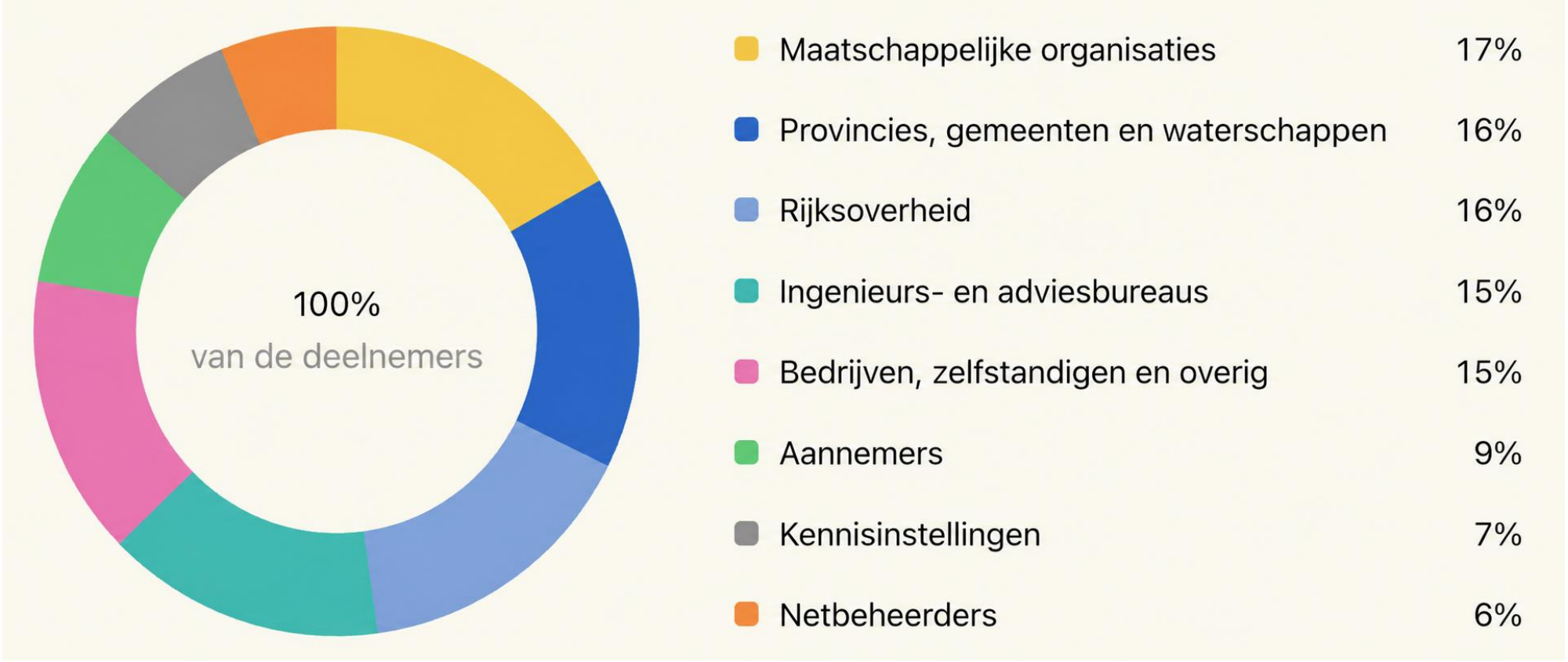
Daan Helming
Domeintrekker infrastructuur
Collectief Natuurinclusief

Floor Edixhoven
Senior adviseur Biodiversiteit
Stichting Deltaplan
Biodiversiteitsherstel

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Wie zijn vertegenwoordigd bij 10 jaar infranatuur?

COLLECTIEF NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Programma

13:30 – 14:30 | Plenair

- Opening & welkom – **Eveline Buter (dagvoorzitter)**
- Infranatuur: waarom nu? – **Koos Biesmeijer**
- Stappen vanuit de sector – **Anke Springer-Rouwette**
- Van intentie naar realisatie – **Robert Paul van Campen**

14:30 – 15:00 | Pauze

15:00– 15:45 | Deelsessies, ronde 1

15:50– 16:35 | Deelsessies, ronde 2

16:40 – 17:00 | Plenair

- Afsluitend gesprek – **Eveline Buter**

17:00 – 18:00 | Borrel

Reflectie 10 jaar infranatuur

Albert Vliegenthart

De Vlinderstichting

Infranatuur: waarom nu?

Koos Biesmeijer|Naturalis

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Met natuur naar de toekomst

Koos Biesmeijer

Naturalis Biodiversity Center

Natuur = infrastructuur

Natuur = infrastructuur

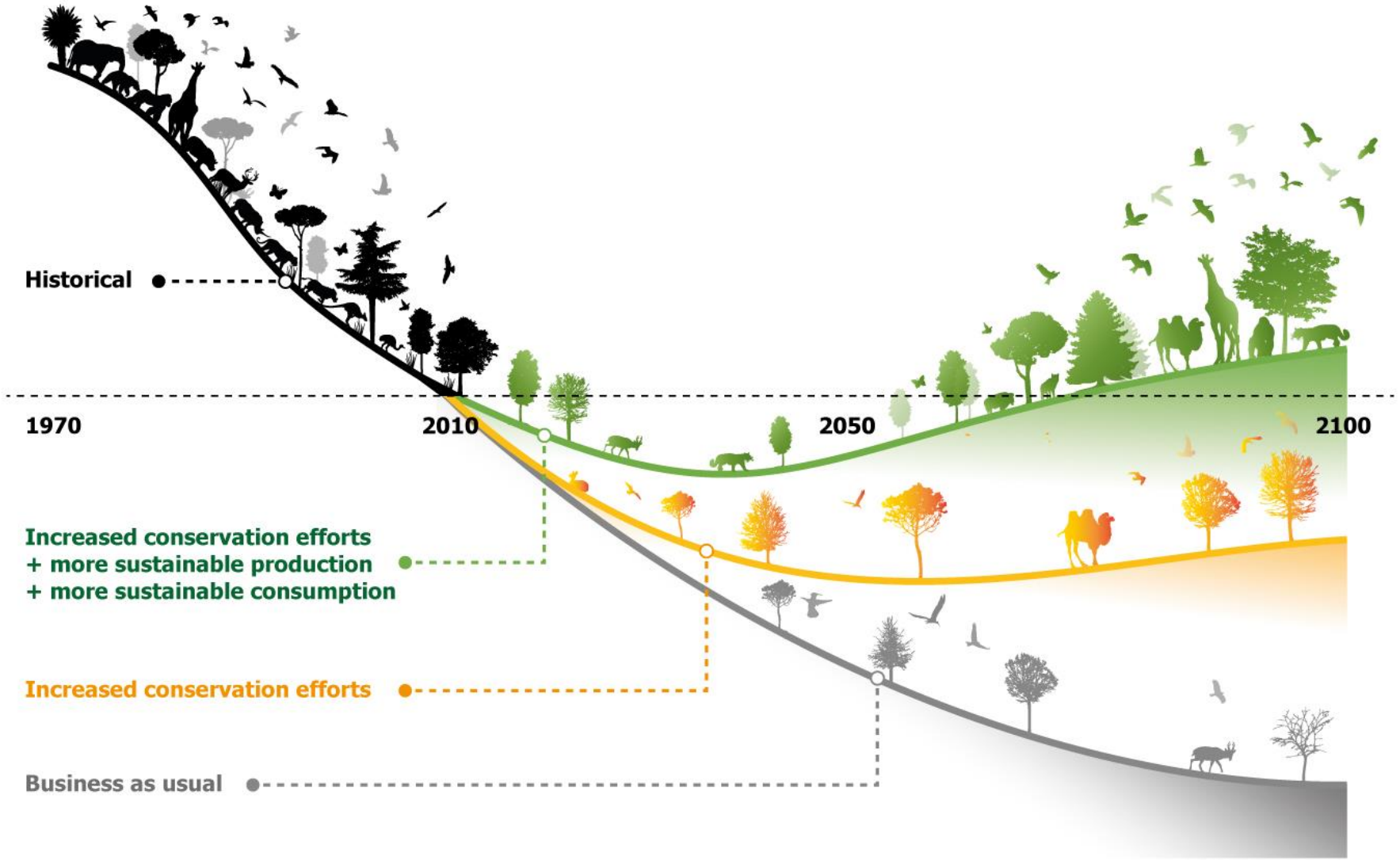
Natuur = infrastructuur

Natuur = infrastructuur

De grote opgave

This artwork illustrates the main findings of the article, but does not intend to accurately represent its results (https://doi.org/10.1038/s41586-020-2705-y)

INFRANATUUR

INFRANATUUR *& friends*

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

INFRANATUUR *& friends*

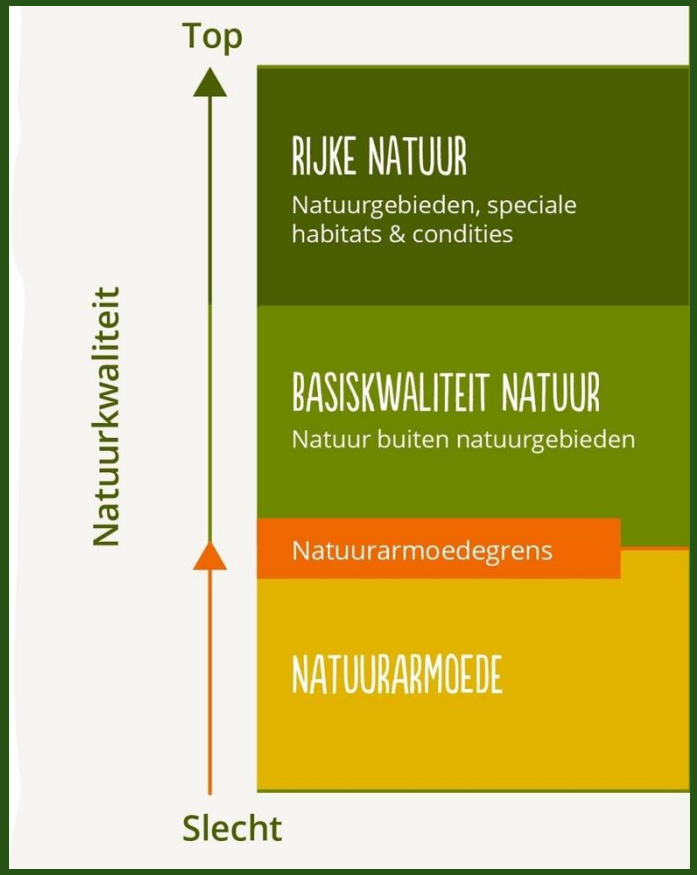

Goede condities

Bodem en water
Ruimte voor natuur
Dynamisch systeem
Nutriënten in balans
Geen vervuiling
Diversiteit

INFRANATUUR *& friends*

Hoe meer hoe beter

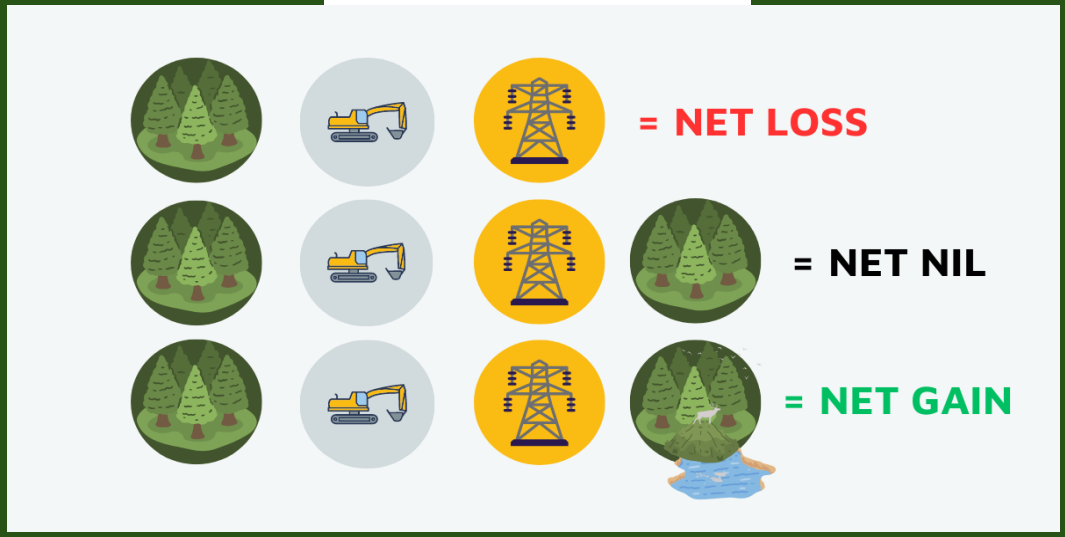
Tenminste BKN overal !

Nergens armoede

INFRANATUUR *& friends*

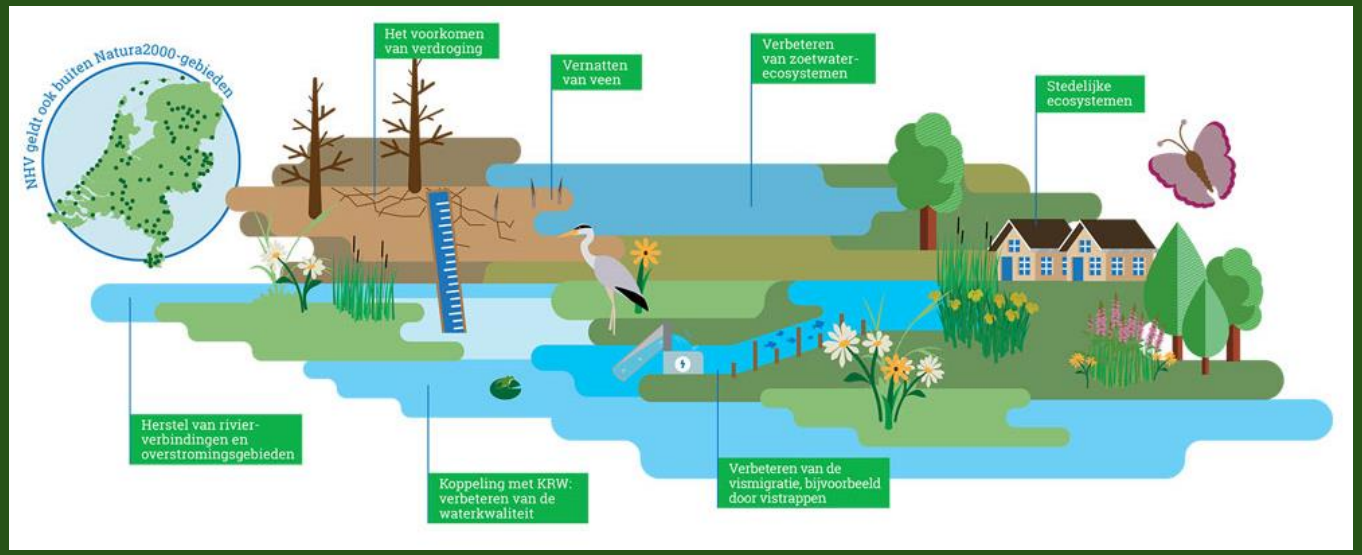
INFRANATUUR *& friends*

INFRANATUUR *& friends*

INFRANATUUR *& friends*

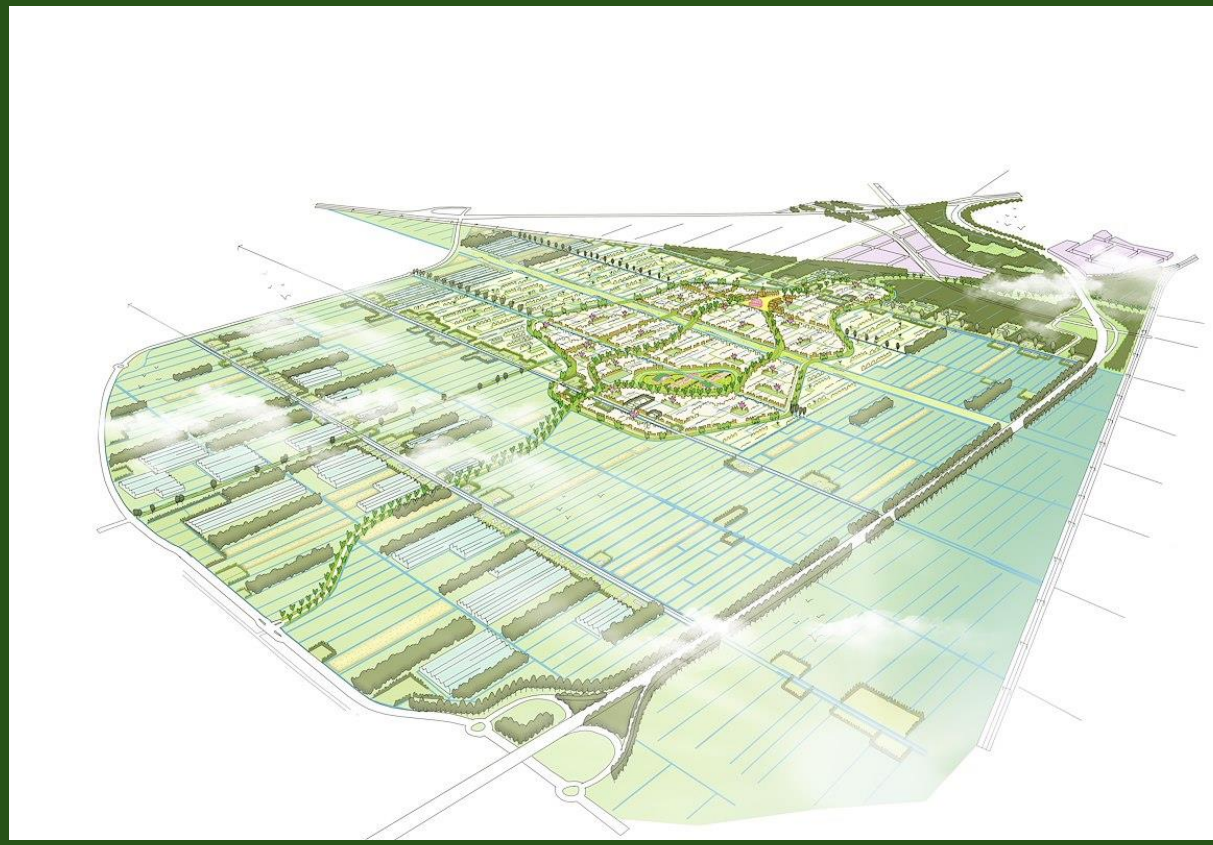
Kunming - Montreal

GLOBAL BIODIVERSITY FRAMEWORK

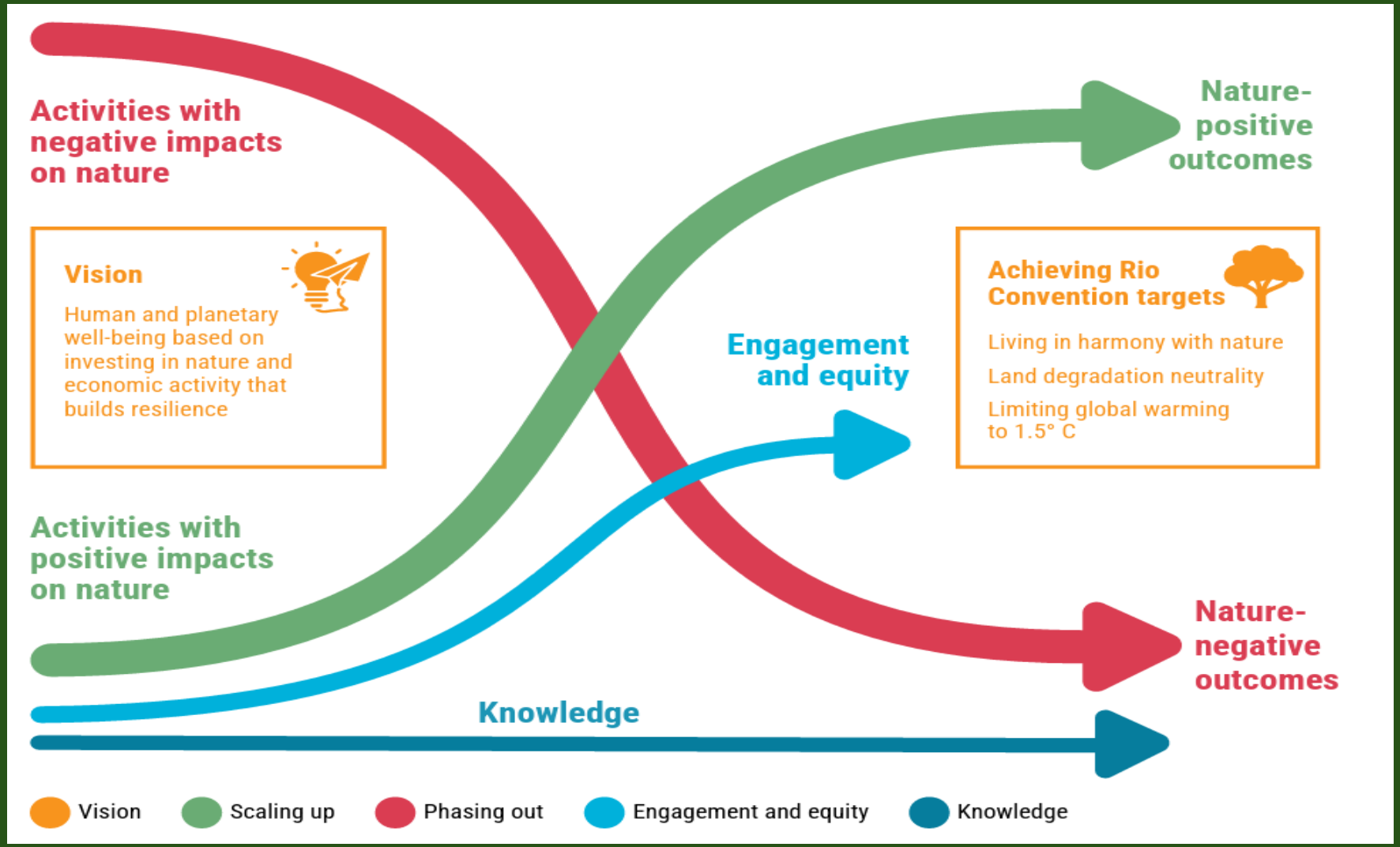

INFRANATUUR = *nature's friend ?*

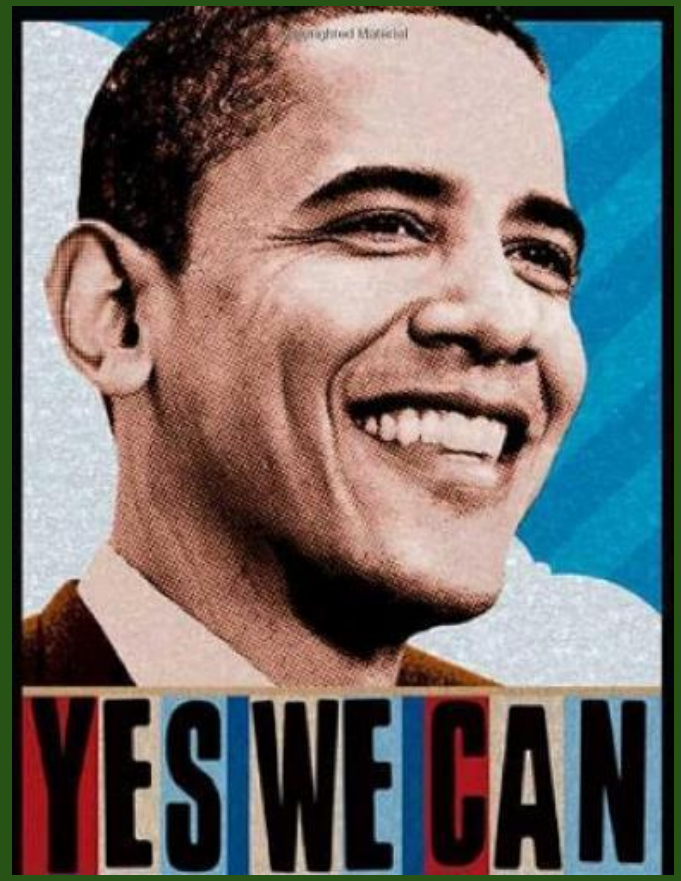
INFRANATUUR = *nature's friend ?*

UNEP State of Nature report 2026

INFRANATUUR = *nature's friend ?*

Succes Infranatuur !

We helpen graag mee

Naturalis Biodiversity Center

Koos.Biesmeijer@naturalis.nl

Stappen vanuit de sector

Anke Springer-Rouwette|Collectief Natuurinclusief

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

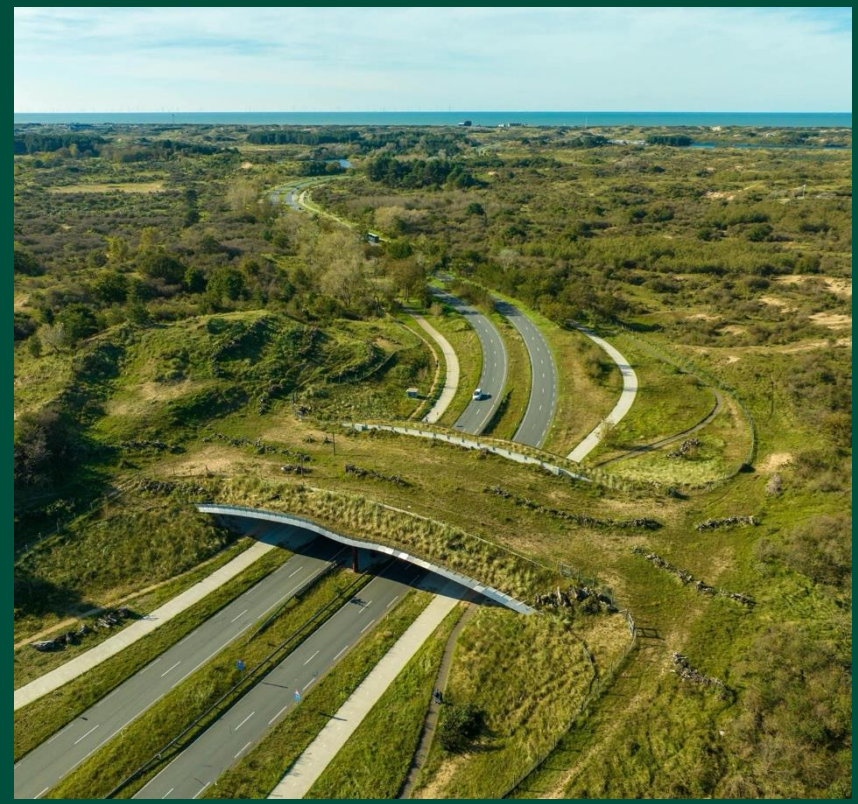
SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

COLLECTIEF

Natuurinclusieve infrastructuur

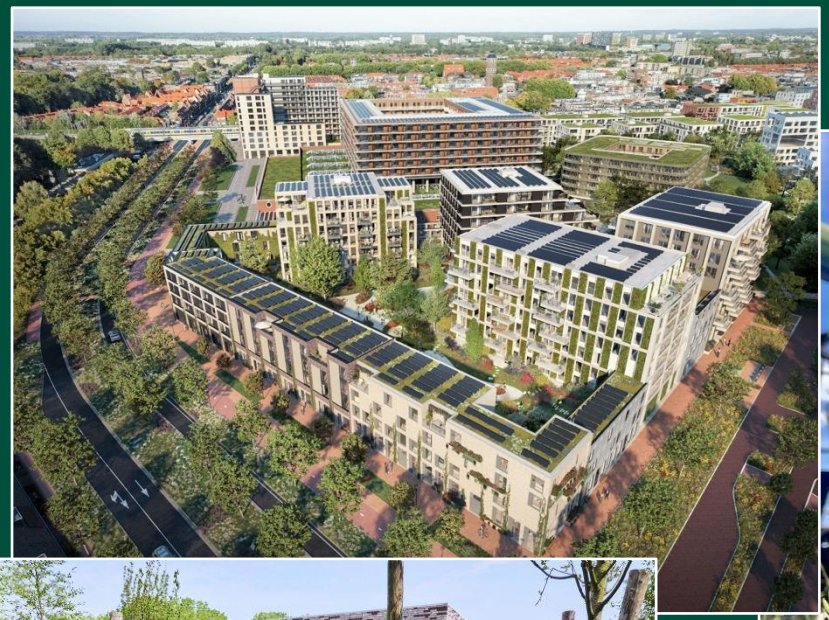
Van beweging naar uitvoering

Wat deden we, wat doen we en wat doe jij?

10 november 2026

Op naar een natuurinclusieve samenleving

Collectief Natuurinclusief

Maatschappelijk veld

Overheden

Natuurinclusief Nationaal Overleg (NiNO)

Rijksoverheid

Provincies

Gemeenten

Waterschappen

Bouw
Energie
Financiële Sector
Infrastructuur
Landbouw
Onderwijs
Vrije Tijdseconomie
Water
Gezondheid
Bedrijventerreinen

Bedrijven

Maatschappelijke Organisaties

Instellingen Semi-overheden

Burgers/initiatieven

Programmabureau Natuurinclusief

Intern gebruik

2024–2026: Energie & Sterke initiatieven

01 Sectorafspraken

Sectorakkoord (2024), tien partijen

02 Samenwerking met opdrachtgevers

Natuur in projectdoelen, gunning en beheer

03 Netto Natuurwinst

Ruim 30 toonaangevende ondertekenaars

04 Een sterker netwerk

Meer samenwerking en gedeelde kennis

Waar staan we nu?

Basis staat stevig:

- Koplopers flink op weg
- Bewezen voorbeelden
- Enorme potentie

Maar ook drempels:

- Framing: ‘extra’, ‘kost geld’, ‘niet mijn opgave’
- Budget
- Samenwerking

Voor opschaling is de hele keten nodig

Natuur in elke projectfase:

- bestuurlijke opdracht & eigenaarschap
- beleid, investeringsprogramma's
- projectopdracht en kaders
- ontwerp in vroege fases
- expliciet gevraagd en gewaardeerd in uitvragen
- realisatie
- beheer en onderhoud

Én overdraagbaar op elke schakel in de keten

Is geld echt een probleem?

- Investeringen in infrastructuur nog steeds heel groot
- Kosten natuurinclusief marginaal
- Baten zeer groot

Maar gelabelde budgetten, gebrek aan eigenaarschap

Bestaande investeringen, ruimte en grondposities benutten voor natuur

Agenda 3.0: Ja, natuurlijk!

Natuur als oplossing voor grote maatschappelijke opgaven

2027-2030

Twee pijlers:

- Opschalen en versnellen van natuurinclusieve praktijken
- Verbreden en versterken van de beweging

Domein infrastructuur in agenda 3.0

- Uiterlijk 2030: natuurinclusief ontwerpen, contracteren, aanleggen, renoveren en beheren **de standaard**
- Hele projectcyclus: natuur als doelstelling, helder uitvragen, borgen, monitoren en bijsturen

1 Ecologisch beheer

2 Groenblauw netwerk

3 Netto Natuurwinst

Hoe kun jij bijdragen?

Samen verder met Agenda 3.0

Trots & Een extra stap nodig

- Uit de eigen schakel de keten in
- In de eigen organisatie ruimte maken voor toepassing en borging
- Verbinden aan investeringen en verankeren in beleid en werkwijzen

Voorkom dat de ketting bij jouw schakel breekt!

Van intentie naar realisatie

Robert Paul van Campen|Qirion/ Alliander

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

Van intentie naar realisatie

Drie jaar Sectorakkoord Natuurinclusieve Infrastructuur

Wat is bereikt, waar zoeken we harmonisatie en hoe helpt samenwerking ons verder?

Robert-Paul van Campen | Consultant Brede Welvaart

HET SECTORAKKOORD – 3 jaar

Wat hebben infrapartijen met elkaar afgesproken?

Natuurinclusief werken wordt onderdeel van besluitvorming, ontwerp, uitvoering en beheer.

HEDEN – 2030

FOCUS OP HERSTEL

Van schade beperken naar natuur versterken. Negatieve impact verminderen en natuurlijke oplossingen benutten.

2030 – 2040

POSITIEVE WAARDE VOOR DE NATUUR

Projecten hebben een positieve impact. Infrastructuur versterkt natuur en verbindingen tussen gebieden.

HET SECTORAKKOORD – 3 jaar

Wat hebben infrapartijen met elkaar afgesproken?

Natuurinclusief werken wordt onderdeel van besluitvorming, ontwerp, uitvoering en beheer.

HEDEN – 2030

FOCUS OP HERSTEL

Van schade beperken naar natuur versterken. Negatieve impact verminderen en natuurlijke oplossingen benutten.

2030 – 2040

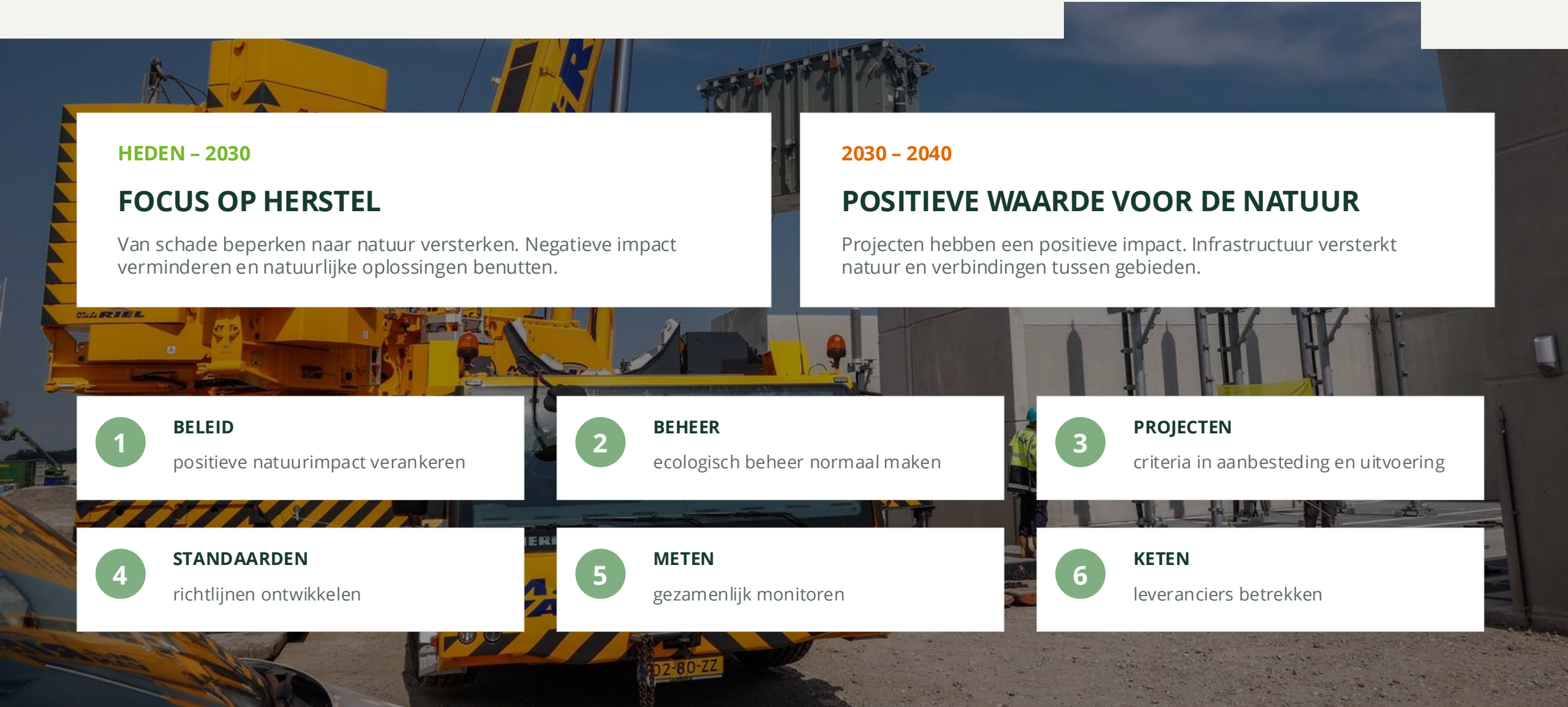
POSITIEVE WAARDE VOOR DE NATUUR

Projecten hebben een positieve impact. Infrastructuur versterkt natuur en verbindingen tussen gebieden.

HET SECTORAKKOORD – 3 jaar

Wat hebben infrapartijen met elkaar afgesproken?

Natuurinclusief werken wordt onderdeel van besluitvorming, ontwerp, uitvoering en beheer.

HEDEN – 2030

FOCUS OP HERSTEL

Van schade beperken naar natuur versterken. Negatieve impact verminderen en natuurlijke oplossingen benutten.

2030 – 2040

POSITIEVE WAARDE VOOR DE NATUUR

Projecten hebben een positieve impact. Infrastructuur versterkt natuur en verbindingen tussen gebieden.

1 **BELEID**
positieve natuurimpact verankeren

2 **BEHEER**
ecologisch beheer normaal maken

3 **PROJECTEN**
criteria in aanbesteding en uitvoering

4 **STANDAARDEN**
richtlijnen ontwikkelen

5 **METEN**
gezamenlijk monitoren

6 **KETEN**
leveranciers betrekken

WAT IS BEREIKT

Het Sectorakkoord maakte biodiversiteit een gezamenlijke infra-opgave

De gezamenlijke beweging

Van beperken naar versterken

Een gedeelde ambitie richting natuurinclusieve en uiteindelijk natuurpositieve infrastructuur.

Van thema naar beleid

Biodiversiteit krijgt een plek in strategie, ontwerp, projecten en beheer.

Van organisatie naar keten

Infrabeheerders, ontwerpers, aannemers en ecologen spreken een herkenbare gezamenlijke taal.

Van pionieren naar samen leren

Praktijkvoorbeelden maken kennis deelbaar tussen organisaties en disciplines.

KENNIS NAAR DE PRAKTIJK

Van de Groene Netten; en weer terug!

CIGRÉ bood de plek om die praktijk gezamenlijk te onderzoeken

CIGRÉ

Een wereldwijd, onafhankelijk onderzoeksinstituut voor elektriciteitssystemen.

1 **GROENE NETTEN** praktijkvragen en cases biodiversiteit

2 **CIGRÉ-ONDERZOEK** onderzoek en vergelijking

3 **GROENE NETTEN** lessen terug naar uitvoering

Van beleid naar praktijk: wat hebben we onderzocht?

Een mixed-methods vergelijking van vier Nederlandse netbeheerders; Enexis, Stedin, Alliander & TenneT

1 Desk research

EU-, nationaal en sectorbeleid

2 Gesprekken

Specialisten en werkgroepen

3 Survey

16 vertegenwoordigers; vijf dimensies

4 Validatie

CIGRÉ NL-seminar met 60–70 deelnemers

5 Cases

Concrete projecten per netbeheerder

WAAR STAAN WE NA DRIE JAAR GEZAMENLIJKE AMBITIE?

Van beleid naar praktijk: wat hebben we onderzocht?

Een mixed-methods vergelijking van vier Nederlandse netbeheerders; Enexis, Stedin, Alliander & TenneT

1 Desk research
EU-, nationaal en sectorbeleid

2 Gesprekken
Specialisten en werkgroepen

3 Survey
16 vertegenwoordigers; vijf dimensies

4 Validatie
CIGRÉ NL-seminar met 60–70 deelnemers

5 Cases
Concrete projecten per netbeheerder

5 vergelijkingslenzen

Ambitie | **Governance** | **Ontwerpcriteria** | **Implementatie** | **Monitoring**

Niet om organisaties te beoordelen, maar om te zien waar gezamenlijk leren en harmonisatie kunnen versnellen.

De sector is ambitie-rijk, maar uitvoering blijft versnipperd

Iedere organisatie heeft sterke bouwstenen; juist monitoring en gedeeld leren blijven achter

ENEXIS

Organisatorische inbedding

strategie, assetontwikkeling en beheer

STEDIN

Experimenteren

maatregelenmenu en testlocaties

ALLIANDER

Standaardiseren

beleid, techniek, proces en KPI's

TENNET

Locatiegericht ontwerpen

juiste maatregel op de juiste plek

DE SECTOR

De sector is ambitie-rijk, maar uitvoering blijft versnipperd

Iedere organisatie heeft sterke bouwstenen; juist monitoring en gedeeld leren blijven achter

ENEXIS

Organisatorische inbedding

Strategie, assetontwikkeling en beheer

STEDIN

Experimenteren

Maatregelenmenu en testlocaties

ALLIANDER

Standaardiseren

Beleid, techniek, proces en KPI's

TENNET

Locatiegericht ontwerpen

Juiste maatregel op de juiste plek

Wat (nog niet) samenvalt

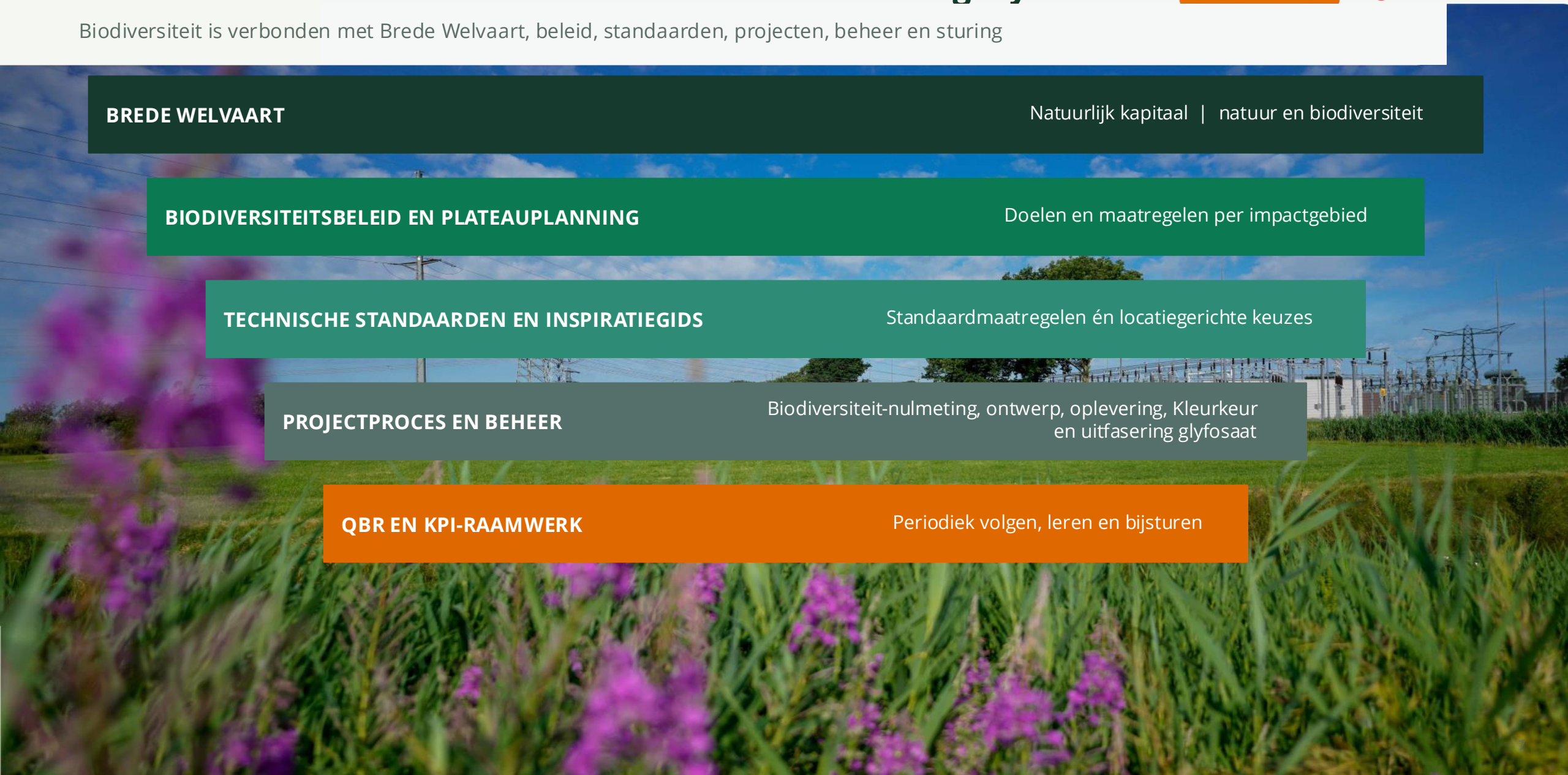
GOVERNANCE	Verschillende eigenaarschap- en besluitvormingslijnen
ONTWERP	Eigen criteria en maatregellijsten
UITVOERING	Andere momenten en projectwerkwijzen
MONITORING	Andere KPI's, methoden en definities
LEREN	Kennis blijft vaak binnen project of organisatie

Geen gebrek aan initiatieven, wél gebrek aan een gezamenlijk systeem om resultaten te vergelijken, herhalen en opschalen.

Alliander: van sectorambitie naar een intern uitvoeringssysteem

Biodiversiteit is verbonden met Brede Welvaart, beleid, standaarden, projecten, beheer en sturing

BREDE WELVAART

Natuurlijk kapitaal | natuur en biodiversiteit

BIODIVERSITEITSBELEID EN PLATEAUPLANNING

Doelen en maatregelen per impactgebied

TECHNISCHE STANDAARDEN EN INSPIRATIEGIDS

Standaardmaatregelen én locatiegerichte keuzes

PROJECTPROCES EN BEHEER

Biodiversiteit-nulmeting, ontwerp, oplevering, Kleurkeur en uitfasering glyfosaat

QBR EN KPI-RAAMWERK

Periodiek volgen, leren en bijsturen

Alliander: van sectorambitie naar een intern uitvoeringssysteem

Biodiversiteit is verbonden met Brede Welvaart, beleid, standaarden, projecten, beheer en sturing

BREDE WELVAART — Natuurlijk kapitaal | natuur en biodiversiteit

BIODIVERSITEITSBELEID EN PLATEAUPLANNING — Doelen en maatregelen per impactgebied

TECHNISCHE STANDAARDEN EN INSPIRATIEGIDS — Standaardmaatregelen én locatiegerichte keuzes

PROJECTPROCES EN BEHEER — Biodiversiteit-nulmeting, ontwerp, oplevering, Kleurkeur en uitfasering glyfosaat

QBR EN KPI-RAAMWERK — Periodiek volgen, leren en bijsturen

De inrichting volgt de logica uit het onderzoek
Ambitie → Governance → Ontwerp → Uitvoering → Monitoring

UITWERKING BELEID NAAR PRAKTIJK

Natuurinclusief is de standaard

Technische standaarden met natuur inclusief ontwerpen als basis

NATUUR VANAF DE START

Biodiversiteit wordt integraal meegenomen in gebouw, terrein en landschappelijke inpassing.

STANDAARD ÉN LOCATIEGERICHT

Vaste natuurinclusieve maatregelen worden gecombineerd met keuzes op basis van lokale ecologie.

ONTWERPBAAR EN TOETSBAAR

Eisen landen in engineering, BIM, realisatie en de opleverchecklist.

NATUUR ÉN NETVEILIGHEID

Ecologische waarde wordt verbonden met veiligheid, bedrijfsvoering en beheerbaarheid.

Biodiversiteit maatregelen gedeelde met de sector;

- Een gedeelde taal en “menukaart” met voorzieningen;
- Landschappelijke inpassing gekoppeld aan maatschappelijk draagvlak en vergunning versnelling

Wat drie jaar ons leert

Het Sectorakkoord werkt als gedeeld kompas

1 Een gezamenlijke taal

Maakt ervaringen tussen beleid, ontwerp, uitvoering en beheer uitwisselbaar.

2 Verschillende routes zijn waardevol

Standaardisatie, pilots, governance en gebiedsgericht ontwerp vullen elkaar aan.

3 Voorbeelden maken de ambitie tastbaar

Een groen dak, ecologisch beheer of een biodiversiteit inspiratie menu laat zien wat mogelijk is.

4 Onderzoek geeft richting aan het gesprek

Het onderzoek benoemt waar overeenstemming sterk is en waar de verschillen zichtbaar zijn.

Meer weten? Download de paper:

Pauze

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Deelsessies Ronde 1

	Naam	Zaal	Facilitators
1	Sturen met innovatieve monitoring	Auditorium	Sacha de Rijk – Deltares
2	Toekomstbestendig verbinden	Tribune zaal	Michel van den Boogaert (Prorail), Karin van der Heiden-Smith (Rijkswaterstaat)
3	Pitches innovatie met natuur	Rooftop café	Ruben Janssen (Enexis), Daan Reith (Heijmans), Anja Verdonk (Natrufied Architecture), Malenthe Tenus (BESE), Max Latour (Urban Reef)
4	Infra onder de natuuurherstelverordening	Het Atelier	Claudia Agra, Laura Oosting (Haskoning)

Let op: op je naambadge staat bij welke sessie je bent ingedeeld ☺

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

Welkom terug!

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Afsluitend gesprek

Marjolein de Gorter-Manhoudt (TenneT/ Collectief Natuurinclusief)

Jasper Visser (BAM)

Albert Vliegenthart (De Vlinderstichting)

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Stelling 1 :

"Er is zoveel te doen, laten we voorrang geven aan projecten die natuurinclusief zijn."

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Stelling 2 :

“Gestandaardiseerde natuur is beter dan geen natuur.”

COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

Bedankt
COLLECTIEF
NATUURINCLUSIEF